

2.7 Procesbevilling i straffesager

Af professor Thomas Elholm, nævnsmedlem i Procesbevillingsnævnets afdeling for appeltilladelser

I 2013-udgaven af Procesbevillingsnævnets årsberetning indgår en artikel med titlen "Procesbevillingens betydning for strafferetten". Den var skrevet af undertegnede, der på daværende tidspunkt ingen praktisk erfaring havde med procesbevilling. Anledningen var, at jeg blev kontaktet af Procesbevillingsnævnets sekretariat med opfordring til at skrive en sådan artikel i forbindelse med sekretariats udarbejdelse af Årsberetningen for 2013.

Artiklen til Årsberetningen for 2013 blev relativt omfattende. Uden indblik i selve nævnsarbejdet (der jo er fortroligt) blev undersøgelsen lagt an på en analyse af retspraksis for at finde nogle svar på det stillede spørgsmål: Procesbevillingens betydning for strafferetten. Jeg valgte dengang en statistisk præget undersøgelse med systematisering og kategorisering af samtlige domme i den relevante periode, kombineret med en mere kvalitativ undersøgelse af udvalgte domme.

Nu, 10 år senere og efter mere end 2 år i Procesbevillingsnævnets afdeling for appeltilladelser og med erfaring fra et overordentligt stort antal sager om appeltilladelse til landsretten eller Højesteret, har jeg genbesøgt artiklen fra dengang. Det følgende er nogle korte refleksioner over artiklen: insiderens syn på outsiderens iagttagelser.

Om forholdet mellem 2. og 3. instansbevillinger skrev jeg i 2013-artiklen bl.a.: "... under alle omstændigheder må man i dag sige, at Nævnet i praksis administrerer ordningen, så det er noget lettere at få 2. instansbevilling end 3. instansbevilling. Det ses tydeligt af statistikken, jf. nedenfor. Det skyldes ikke blot det forhold, at anke til landsret kan ske med henvisning til bevisbedømmelsen, men også det forhold, at Nævnet lægger tærsklen for det principielle og de "særlige grunde i øvrigt" lavere for 2. end for 3. instans."

”

Nu, 10 år senere og efter mere end 2 år i Procesbevillingsnævnets afdeling for appeltilladelser og med erfaring fra et overordentligt stort antal sager om appeltilladelse til landsretten eller Højesteret, har jeg genbesøgt artiklen fra dengang. Det følgende er nogle korte refleksioner over artiklen: insiderens syn på outsiderens iagttagelser.

”

Min erfaring som nævnsmedlem er, at det i en række sager ville virke utilfredsstillende, hvis byretterne stod med et praktisk relevant problem, der ikke blev belyst med landsretspraksis. Byretterne har brug for den rettesnor, som landsretsdommene giver. Man kan sige, at allerede dette kan underbygge en sags principielle karakter, når det drejer sig om 2. instansbevilling til landsretten. Man føler sig derfor i en række tilfælde foranlediget til at give bevilling, selv om den konkrete byretsdom virker helt korrekt, og selv om der måtte være enkelte andre byretsdomme, der er nået til samme resultat. Der er ikke tilsvarende behov for at få alt og alle enkeltheder behandlet af Højesteret, navnlig hvis retstilstanden – som den kommer til udtryk i den konkrete landsretsdom – forekommer oplagt korrekt og rimelig. Landsretspraksis og landsretsdommenes præjudikatsværdi kan i den henseende være tilstrækkelige.

Et andet forhold, som behandles i 2013-artiklen, er kriterierne for bevilling. Procesbevillingsnævnet kan meddele appeltilladelse til landsretten og Højesteret i straffesager, hvis sagen er af principiel karakter, eller særlige grunde i øvrigt taler for det. Jeg citerer i artiklen et tidligere nævnsmedlem, Erik Werlauff: "Det er bestemt ikke ligegyldigt, om der skal argumenteres for, at 1) 'sagen er af principiel karakter', eller om der 'kun' skal argumenteres for, at 2) 'særlige grunde' taler for at give bevilling. Hvis det kræves, at sagen er principiel, skal man unægtelig højt op på skalaen. Hvis det derimod er nok, at 'særlige grunde' taler for en bevilling, er der åbent for en bredere argumentation". (Erik Werlauff, "At søge procesbevilling", Juristen nr. 8, 2003, s. 296-308).

Jeg er enig med Erik Werlauff i, at der er forskel på, om der skal argumenteres for, at sagen er principiel, eller der foreligger særlige grunde. Argumenterne vil i mange (måske de fleste) tilfælde være forskellige, og der er nok åbnet for en "bredere argumentation". Det kan bl.a. indgå i Nævnets overvejelse for en bevilling, at resultatet i landsretten virker forkert, navnlig hvis der er tale om en indgribende strafferetlig sanktion. Det beror ikke på principielkriteriet, men netop på de "særlige grunde". Og – som Werlauff i øvrigt skriver samme sted – er principielkriteriet "ikke opfyldt, hvis der 'kun' er tale om en materielt forkert afgørelse. Ethvert retssystem må i et vist omfang leve med risikoen for forkerte afgørelser". Imidlertid kan Werlauffs citat give det indtryk, at det er lettere at få bevilling på grundlag af "særlige grunde" end principielkriteriet. Det er dog ikke mit indtryk. Det er muligt, at argumenterne er nogle andre, men tærsklen er lige så høj.

I citatet fra Werlauff omtales en "materielt forkert afgørelse". Werlauffs artikel havde fokus på civile sager. Disse kan alene gives appeltilladelse til Højesteret med henvisning til principielkriteriet, ikke med henvisning til "særlige grunde". Det er derfor en interessant overvejelse, om det materielt forkerte har en betydning, dvs. navnlig om det påvirker den skønsmæssige vurdering af principielkriteriet i de mere tvivlsomme tilfælde. Denne overvejelse er unødvendig i straffesager, hvor der kan gives bevilling med henvisning til de særlige grunde. Det viser imidlertid efter min mening, at der i nogle

tilfælde kan være en vis sammenhæng mellem de særlige grunde og det principielle – også i straffesager.

For så vidt angår straffesager bemærkes, at en anke til Højesteret ikke kan støttes på, at beviserne er bedømt forkert. Højesteret skal lægge landsrettens bevisresultat til grund, men kan til gengæld prøve, om sagsbehandlingen, strafudmålingen eller retsanvendelsen har været korrekt. Vedrørende dette spørgsmål, om afgørelsen er materielt forkert, og spørgsmålets betydning for procesbevilling, skriver jeg i artiklen fra 2013: "Under alle omstændigheder synes Nævnet i praksis at give tilladelse til at anke både byretsdomme og landsretsdomme i straffesager, hvis der er tale om materielt forkerte domme. Det sker enten ud fra kriteriet "særlige grunde" eller i nogle tilfælde, fordi afgørelsen er så forkert, at det er af principiel betydning at få den ændret."

Jeg er nok en smule mere forbeholden i dag. En forkert dom kan ganske vist være en "særlig grund", men man må ikke tro, at man har garanti for at få en forkert dom for Højesteret. Det er ikke enhver – nok så ringe – sagsbehandlingsfejl eller forkert retsanvendelse, der bør give adgang til prøvelse for Højesteret. Med fejllens betydning for sagen eller dens udbredelse i praksis stiger sandsynligheden for procesbevilling. Hvad angår spørgsmålet om strafudmåling er sagen ofte den, at domstolene har et vist skøn, og udmålingen skal normalt som minimum ligge uden for skønnet, før det begrundes en bevilling "af særlige grunde".

”

For så vidt angår straffesager bemærkes, at en anke til Højesteret ikke kan støttes på, at beviserne er bedømt forkert. Højesteret skal lægge landsrettens bevisresultat til grund, men kan til gengæld prøve, om sagsbehandlingen, strafudmålingen eller retsanvendelsen har været korrekt.

”

Et tredje emne, som behandles i 2013-artiklen, er spørgsmålet om Højesterets rolle som toneangivende for strafudmålingen ved domstolene. I artiklen refereres til tidligere formand for Nævnet, højesteretsdommer Jon Stokholm, som i beretningen for 2011 skrev: 1) At ny lovgivning kan føre til 3. instansbevilling i en "buket af sager", 2) At uensartet praksis ved landsretterne kan føre til bevilling, selvom det ikke altid sker, f.eks. fordi et problem blot har teoretisk og liden praktisk interesse, samt endelig 3) At der trods ensartet landsretspraksis kan være tale om et spørgsmål af så væsentlig karakter, at praksisdannelse bør ske ved landets øverste domstol.

Min erfaring er, at de to første grunde er dem, der hyppigst giver grundlag for bevilling, mens det er vanskeligere at komme igennem med en bevilling baseret på den tredje. Stokholm nævner ikke – i hvert fald ikke eksplicit – den situation, at der er behov for praksis-ændring, men det falder muligvis ind under punkt 3. Det skete i sagen U 2010.119 H om ægtefællebrud, hvor Højesteret udtaler, at dens opgave er at sikre, at "strafniveauet tilpasses samfundsforholdene ved angivelse af retningslinjer for udmålingen inden for lovens strafferamme".

Højesteret udtaler i dommen, at dens opgave er "at tilpasse" strafniveauet. Der står derimod ikke, at dens rolle er "at fastlægge" strafniveauet. Man skal nok være forsigtig med at lægge for meget i denne nuance fra en enkelt dom. Men under alle omstændigheder kan man argumentere for vigtigheden af, at Højesteret er med til at fastlægge strafniveauet, måske ikke på alle, men dog på mange områder. Før domstolsreformen

i 2007 skete det mere eller mindre automatisk. I dag kommer straffesager ikke for Højesteret uden Nævnets bevilling, og Nævnets praksis kan således enten styrke eller svække Højesterets rolle som toneangivende for strafudmålingen på forskellige områder. Nævnet og medlemmernes indstilling til dette spørgsmål – dvs. i hvilket omfang Højesteret bør fastlægge straffniveaue på forskellige områder – spiller således en central rolle i dag.

Afslutningsvis kan der være behov for et forsøg på at sammenfatte procesbevillingens betydning for strafferetten. Overskriften må være *praksisdannelse*. Jeg er enig med Jon Stokholm i, at der kan og i hvert fald bør kunne gives bevilling med henblik på, at praksisdannelse sker ved landets øverste domstol. Det skyldes naturligvis navnlig, at en række sager får et andet udfald i Højesteret. I artiklen fra 2013 er refereret en række sager, hvorom man må sige, at procesbevillingen havde stor betydning for strafferetten, fordi Højesteret ændrer landsrettens afgørelse. Ganske vist er min oplevelse, at Højesteret i mange sager kommer frem til samme resultat som i landsretten, men i et ikke ubetydeligt antal sager ændres afgørelsen. Her kan betydningen af procesbevillingen jo umiddelbart aflæses, og det er Procesbevillingsnævnets fornemme opgave at finde frem til disse sager.

Det ville formentlig oversvømme Højesteret med sager, hvis Nævnet ved den mindste tvivl om sagens udfald lod den gå videre. Det sker da heller ikke, men mit indtryk er, at Nævnet (og sekretariatet) er yderst opmærksomme på sådanne forhold. Det er karakteristisk for hele nævnsbehandlingen – lige fra sekretariatets skarpe og udførlige notater til de indgående drøftelser i Nævnet – at alle har øjnene stift rettet mod at få vendt alle sten. Det hænder ikke sjældent, at drøftelserne trækker ud, eller at et enkelt medlem pludselig får de øvrige overbevist om, at der skal gives bevilling.

Selvom det nok mest synlige udtryk for procesbevillingens betydning for strafferetten er de sager, hvor Højesteret ændrer afgørelsen og/eller begrundelsen, er det selvfølgelig langt fra bevillingens eneste funktion. Uanset om landsrettens resultat er rigtigt, bør praksisdannelse i et vist omfang ske ved landets øverste domstol, jf. også Stokholm. Væsentlige lovforklningsspørgsmål har i sig selv en principiel karakter. Man ser i øvrigt løbende, at Højesteret kommer med uddybende og vigtige præmisser i den slags sager, uanset om afgørelsen ændres. Om et lovforklningsspørgsmål er væsentligt, beror bl.a. på dets praktiske betydning, og hvor indgribende konsekvenser det har.

Det er på den anden side klart, at praksisdannelse ved Højesteret ikke kan ske vedrørende ethvert lovforklningsspørgsmål og heller ikke vedrørende f.eks. strafudmåling inden for ethvert retsområde. Så ville Højesteret ikke kunne lave andet. Stokholm skriver da også, at der skal være tale om spørgsmål af så *væsentlig karakter*, at praksisdannelse bør ske ved landets øverste domstol. Nævnets opgave bliver således at finde en balance og nogle kriterier for, hvornår praksisdannelse ved Højesteret er hensigtsmæssig og samfundsrelevant. Balancen er til tider ganske vanskelig.